

RAPPORT 2015:11

ARKEOLOGISK FÖRUNDESRÖKNING

NY VATTENPOST PÅ STORA TORGET

RAÄ 153
STORA TORGET
LINKÖPINGS STAD OCH KOMMUN
ÖSTERGÖTLANDS LÄN

EMMA KARLSSON

Ny vattenpost på Stora torget

Innehåll

Sammanfattning	2
Inledning	4
Arkeologisk bakgrund	4
Syfte och metod	4
Resultat	5
Referenser	6
Tekniska uppgifter	7

ÖSTERGÖTLANDS MUSEUM

ARKEOLOGI OCH BYGGNADSVÅRD

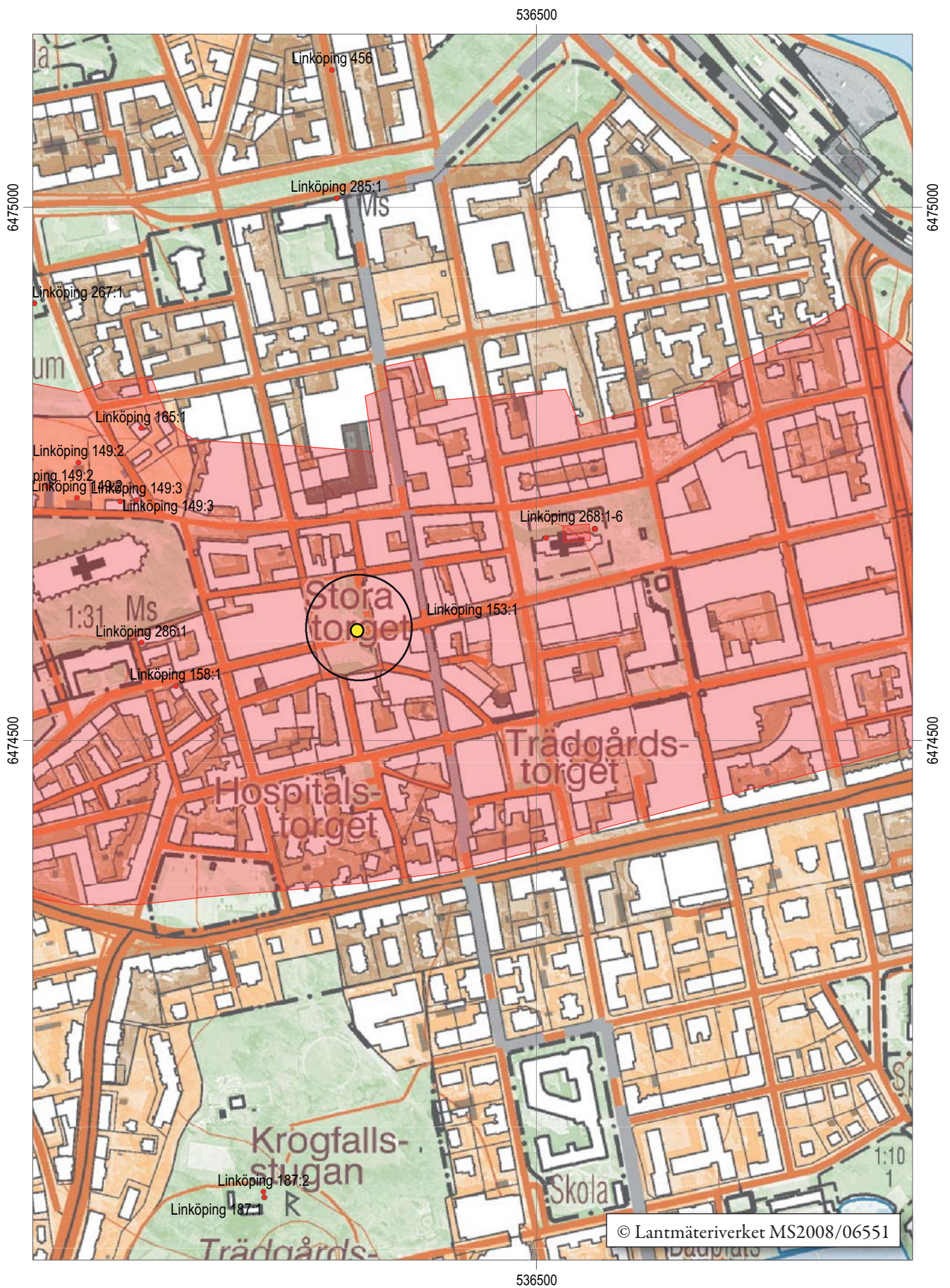
Box 232 • 581 02 Linköping • 013 - 23 03 00 • www.ostergotlandsmuseum.se

Sammanfattning

Östergötlands museum genomförde 2014 en arkeologisk förundersökning på Stora torget, Linköping stad och kommun, Östergötland. Schaktet följde en äldre ledning och därför var området kraftigt störst. Kulturlager kunde iaktas på två ställen i schaktkanterna. Inga fynd påträffades.

Emma Karlsson
antikvarie

Figur 2. Utdrag ur digitala Fastighetskartan med undersökningsområdet markerat. Skala 1:5000.

Inledning

Det aktuella arbetet föranleddes av schaktning i samband med reparation av vattenpost samt byte av ledning på Stora Torget i Linköping. Den planerade schaktsträckan omfattade ca 5 löpmeter centralt inom Linköpings medeltida stadslager, RAÄ 153. Schaktet var ca 0,5-1,0 m brett och ca 1-1,5 m djupt. Uppdragsgivaren var Linköpings kommun. Fältarbetet utfördes i september 2014 efter beslut från Länsstyrelsen Östergötland. Ansvarig för fältarbetet och rapportarbetet var undertecknad.

Arkeologisk bakgrund

Linköping är omnämnt första gången i den sk Florenslistan som kan dateras till tidigt 1100-tal. Orten utvecklas under 1100-talet som ett kyrkligt centrum med två kyrkor (Domkyrkan och S:t Larskyrkan) och en biskopsgård (Modén 2010). Fynd av gravar och tidigkristna gravmonument visar att det funnits en kristen begravningsplats och sannolikt en träkyrka i området vid S:t Larskyrkan redan under 1000-talet (Tagesson 2002:146ff; Karlsson 2013). Fynd i anslutning till domkyrkan pekar på att det även här kan ha funnits en tidig-kristen begravningsplats (Arcini & Tagesson 2005).

Det finns ett fåtal belägg för bebyggelse inom stadsområdet under 1100-talet (Feldt 2004). Från 1200-talets första hälft ökar de arkeologiska spåren av en framväxande bebyggelse och på 1280-talet kan Linköping anses vara en stad. Vid denna tid, år 1287, etableras stadens franciskanerkonvent i den södra delen av staden (Tagesson 2002:320ff).

Det aktuella undersökningsområdet är beläget i den sydöstra delen av det medeltida Stora torget, dvs i den sydöstra delen av den del av dagens torg som finns norr om Storgatan. Strax norr om undersökningsområdet låg stadens rådhus som förstördes i den stora stadsbranden år 1700. Stora Torget anses vara det enda medeltida torget i Linköping. Det tycks först ha etablerats som en marknadsplats vid ett vägmöte, för att senare, i samband med en senmedeltida bebyggelse reglering, ha fått sin kvadratiska form (Tagesson 2002:344). Storgatans nuvarande sträckning tillkom vid mitten av 1600-talet (Hök 1968).

Undersökningar i närområdet

Endast en större undersökning har utförts på Stora torget, norr om Storgatan (Gustin 2007b). Under senare år har dock ett stort antal mindre schakt dokumenterats i samband med att allt fler uteserveringar etablerat sig på torget.

Under hösten 1980 genomfördes arkeologiska undersökningar i samband med omfattande ledningsschaktningar på Stora Torget (Gustin 2007b). Då undersöktes bland annat lämningarna efter stadens nedbrunna rådhus, äldre gatusträckningar och rester av hägnader. I det schakt som grävdes närmast det nu aktuella området påträffades kulturlager och rester av en stenläggning.

Kulturlager har dokumenterats vid flera mindre schaktningar på Stora torget. Nämnas kan t ex schaktningar i samband med ombyggnadsarbeten på Stora torget 1999 (Ternström 2003). Där framkom stenläggning på 0,3 - 0,4 m djup i flera av schakten, liksom ett kraftigt brandlager under Storgatans bärlager.

Vid arkeologiska förundersökningar i samband med att fundament till uteserveringar och markiser grävdes ner dokumenterades kulturlager med en mäktighet av 0,7 - 0,9 m på torgets norra del (Wennerlund 2005; Gustin 2007a; Magnusson 2008). På dess västra del påträffades en lämning tolkad som stolpfundament, vilken daterats till 1600-/1700-talet (Magnusson 2010). Intill platsen för rådhuset har brandlager påträffats på 0,4-0,5 m djup. Under brandlagret framkom en till två nivåer med stenläggningar (Magnusson 2011).

Syfte och metod

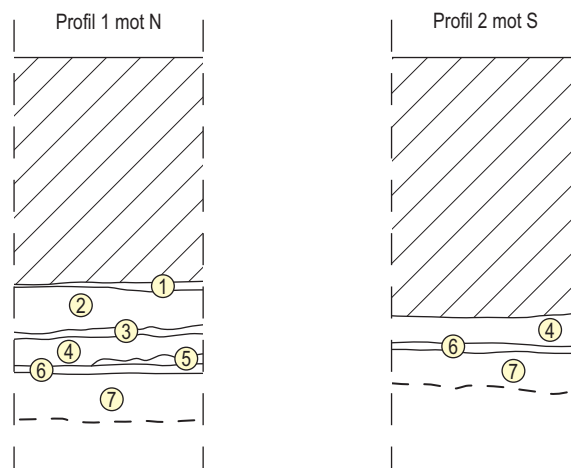
Syftet med den arkeologiska förundersökningen var främst att styra markingreppen så att fornlämningen berördes i så liten omfattning som möjligt. Fornlämning som trots detta kom att beröras av arbetet undersöktes och dokumenterades avseende karaktär, omfattning och skulle om möjligt dateras. I samband med undersökningen skulle nedanstående frågeställning särskilt beaktas:

- Finns det spår efter den gata som förmodas ha lett söderifrån fram till den medeltida marknadsplats som föregick det senmedeltida torget?
- Finns det spår efter bodar eller andra fynd som skulle kunna kopplas till en marknadsplats?
- Går de olika bebyggelseskikten/gatunivåerna/torgytorna att datera?

Den arkeologiska förundersökningen genomfördes i form av en schaktningsövervakning i samband med schaktningsarbetet. Påträffad fornlämning undersöktes genom handgrävning och dokumenterats med ritning, beskrivning och fotografi. Läget för lämningarna prickades in manuellt på en översiktplan.

Resultat

Då schaktet kom att följa en äldre ledning framkom kulturlager endast i schaktets kanter. Inom två mindre sträckor, om ca 0,5 m vardera, dokumenterades kulturlager (se figur 3-5). Lagren påträffades 0,6-0,7 m under befintlig markyta och lagren hade en total mäktighet om ca 0,35 m. Två nivåer med kol- och sotbemängda lager framkom (L1, L6) vilka möjligtvis kan representera bränder. Inga fynd påträffades.

Figur 3. Profilritningar. Skala 1:20.

- 1 Kol- och sotlins (+ bränd lera/sand).
- 2 Gråsvart lerig sand. Sotig. Måttligt med kolstänk, enstaka träfragment.
- 3 Mörkbrun lins (odistinkt).
- 4 Gråsvart lerig sand. Sotig. Måttligt med kolstänk, enstaka träfragment.
- 5 Gul fin sand/silt.
- 6 Brunsvart kol- och sotlager (+ trä?). Brandhorisont.
- 7 Gråbrun, homogen, siltig lera. Enstaka träfragment (bruna "streck"), enstaka småsten.

Figur 4-5. Foto profil 1 (överst) och 2. Foto: Emma Karlsson, Östergötlands museum.

Referenser

- Arcini C & Tagesson G. 2005. Kroppen som materiell kultur. Gravar och människor i Linköping genom 700 år. I: Kaliff A & Tagesson G (red). *Liunga Kaupinga. Kulturhistoria och arkeologi i Linköpingsbygden*. Riksantikvarieämbetet, Arkeologiska undersökningar, Skrifter 60. Linköping.
- Feldt A-C. 2004. Medeltid i domkyrkans skugga – kvarteret Absalon. I: *Kulten Makten Människan*. Östergötland 2003. Linköping
- Gustin I. 2007a. *Stora Torget. Restaurang Magnolia*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 153, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2007:49. Linköping.
- Gustin I. 2007b. *Stora Torget i Linköping*. Arkeologisk undersökning. RAÄ 153, Stora Torget, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2007:66.
- Hök I. 1968. *Gatunamn i Linköping*. Föreningen Gamla Linköping Nr 11, Linköping.
- Karlsson E. 2013. *Gravar, gator och gårdar. Arkeologi runt S:t Larskyrkan*. Östergötlands museum. Rapport 2013:16.
- Magnusson M. 2008. *Två hål i Stora Torget. Schaktningar för markisfundament*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 153, Innerstaden 1:23, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2008:50.
- Magnusson M. 2010. *Schaktning för markisfundament på Stora Torget. Utanför Café Mokka*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 153, Innerstaden 1:23, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2010:61.
- Magnusson M. 2011. *Flera markisfundament på Stora Torget i Linköping*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 153, Innerstaden 1:23, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands museum. Rapport 2011:34.
- Modén E. 2010. *Biskopens palats i Liunga kauping. ¹⁴C-datering av Linköpings slotts äldsta delar*. Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2010:103.
- Tagesson G. 2002. *Biskop och stad. Aspekter av urbanisering och sociala rum i medeltidens Linköping*. Linköping, (diss)
- Ternström C. 2003. *Stora Torget*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 153, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum. Rapport 22:2003.
- Wennerlund J. 2005. *Stora Torget. Restaurang Magnolia*. Arkeologisk förundersökning. RAÄ 153, Linköpings stad och kommun, Östergötlands län. Östergötlands länsmuseum. Rapport 2005:47.

Tekniska uppgifter

Fastighet/lokal/område/sträcka	Stora torget
Socken/stad	Linköping
Kommun	Linköping
Län och landskap	Östergötland
Fornlämningsnummer	153
Digitala fastighetskartans blad	64F7d SO
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	-
Mätteknik	Manuell inprickning
Typ av undersökning	Arkeologisk förundersökning
Länsstyrelsens dnr	431-3874-14
Länsstyrelsens handläggare	Magnus Reuterdahl
ÖM dnr	204/14
ÖM projektnr	531581
ÖM Intrasisnr	-
Beställare	Linköpings kommun
Kostnadsansvarig	Linköpings kommun
Projektledare	Emma Karlsson
Personal	-
Fältarbetstid	2014-09-23
Fynd	Nej
Foto	Digitala
Analys	Nej
Grafik	Emma Karlsson
Renritning	Lasse Nor
Grafisk form	Lasse Norr

Dokumentationsmaterialet förvaras på Östergötlands museum.

Ur allmänt kartmaterial
ISSN 1403-9273

© Lantmäteriverket MS2008/06551
Rapport 2015:11 © Östergötlands museum

Östergötlands museum genomförde 2014 en arkeologisk förundersökning på Stora torget, Linköping stad och kommun, Östergötland. Schaktet följde en äldre ledning och därför var området kraftigt stört. Kulturlager kunde iakttas på två ställen i schaktkanterna. Inga fynd påträffades.

ISSN 1403-9273
Rapport 2015:11